
СМОЛЬНИКОВА А.В.,
САХАРНЮК О.М.,
викладачі циклової комісії
соціально-економічних та
гуманітарних дисциплін,
Миколаївський коледж
культури і мистецтв,
м. Миколаїв

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ У НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Статтю присвячено проблемі впровадження європейських освітніх стандартів у навчання іноземної мови. Автори наголошують на необхідності змін не тільки підходів до вивчення мови й методики її викладання, але й самосвідомості студентів, формування в них навичок самооцінки й самоконтролю.

Ключові слова: європейські освітні стандарти, підхід до навчання, ситуативне моделювання, самооцінка, самоконтроль.

Статья посвящена проблеме внедрения европейских образовательных стандартов в обучение иностранному языку. Авторы подчеркивают необходимость изменений не только подходов к изучению языка и методики его преподавания, но и самосознания студентов, формирования у них навыков самооценки и самоконтроля.

Ключевые слова: европейские образовательные стандарты, подход к обучению, ситуативное моделирование, самооценка, самоконтроль.

The article is devoted to the problem of implementation of European educational standards in teaching foreign languages. The authors underline the necessity of changes not only in teaching approaches and methodology but also in students' selfconsciousness, forming in them skills of self-assessment and self-control.

Key words: European educational standards, teaching approach, situational modeling, self-assessment, self-control.

На початку третього тисячоліття Україна переживає складний період трансформації суспільного розвитку й радикальних перетворень у галузі освіти, намагаючись вийти на рівень європейських та світових стандартів і приєднатись до Болонської конвенції, тому дослідження в галузі педагогічної науки відрізняються спрямованістю на реформування системи освіти в Україні у відповідь на постійно змінювану геополітичну ситуацію в світі, нові виклики XXI століття та зміни в житті й свідомості громадян.

Корінні зміни в житті нашої країни, реформування українського суспільства значною мірою вплинули на характер і зміст професійної підготовки майбутніх спеціалістів. Розширення міжнародних зв'язків, залучення все більшої кількості людей різних професій до міжнародного спілкування й співробітництва висуває нові вимоги до випускника вищої школи, серед яких, зокрема, вільне володіння принаймні однією іноземною мовою. Сучасне розуміння опанування іноземної мови передбачає сформованість навичок читання, письма, сприйняття мови на слух та здатність спілкуватися іноземною мовою у відповідних ситуаціях академічної, повсякденної та професійної взаємодії.

У сучасній педагогічній науці питання формування комунікативної компетенції з урахуванням вимог Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти досліджувались з позицій діалогу культур багатьма вченими: М. М. Боліною, М. В. Булигіною, В. В. Сафоновою, П. В. Сисоевим (Росія), О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, С. Ю. Ніколаєвою, Л. В. Калініною, Т. І. Олійник, Л. Ф. Рудаковою, Н. К. Скляренко, І. Г. Тараненко (Україна) та ін. Водночас вирішення проблеми запровадження європейських стандартів у навчання англійської мови не може вважатись достатньо розробленим і тому потребує окремих досліджень. З огляду на ситуацію, що склалася, дану

статтю присвячено виявленню педагогічних засад запровадження європейських освітніх стандартів у навчання англійської мови.

Мета статті: охарактеризувати виявлені в процесі дослідження педагогічні засади впровадження європейських освітніх стандартів у навчання англійської мови.

Завданнями статті передбачається:

- здійснити аналіз державних документів стосовно стандартів вищої освіти;
- на основі аналізу державних документів та з урахуванням викладацької практики описати педагогічні засади впровадження європейських освітніх стандартів у навчання англійської мови;
- охарактеризувати європейські освітні стандарти в навчанні іноземної мови ;
- виявити перепони на шляху імplementації європейських освітніх стандартів у навчання професійної англійської мови;
- визначити способи впровадження європейських освітніх стандартів у навчання англійської мови за професійним спрямуванням.

В одному із основних принципів Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти говориться, що «лише шляхом кращого оволодіння сучасними європейськими мовами можна полегшити спілкування та взаємодію між європейцями з різними рідними мовами заради підтримки європейської мобільності, взаєморозуміння і співпраці, та подолати упередження й дискримінацію». Серед європейських мов найпоширенішою є англійська мова, і не тільки тому, що нею розмовляють 56 мільйонів британців; вона набула статусу мови міжнародного спілкування та міжкультурного спілкування завдяки своїй універсальності, попиту з боку ділових людей, бізнесових кіл, молоді тощо.

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про вищу освіту» стандарти освіти встановлюють вимоги до змісту, об-

сягу й рівня освітніх та фахових програм підготовки студентів [1]. Вони є основою оцінки освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня громадян незалежно від форми здобуття освіти. Згідно з Державним класифікатором професій України кваліфікація фахівця визначається рівнем освіти та спеціалізацією [2, с. 11]. Таким чином, існує зв'язок між кваліфікацією (рівнем професійної діяльності) і рівнем вищої освіти. Структура стандартів вищої освіти є ієрархічною сукупністю взаємопов'язаних компонентів, що встановлюють вимоги на рівні держави, на рівні галузі та на рівні вищого навчального закладу.

Вищі навчальні заклади самостійно встановлюють нормативно-методичні документи, які регламентують навчальну роботу в закладі (навчальні плани, програми навчальних дисциплін тощо) і визначають 30-35 % змісту підготовки студентів. Як зазначає В. Г. Кремень, реальний стан соціально-економічних відносин в Україні спонукає систему вищої освіти зайняти активну позицію в суспільстві, адаптуватися до нових умов [3].

Ми розглядаємо проблему впровадження євростандартів у навчання англійської мови у двох площинах: з одного боку – це зміни в навчально-виховному процесі вищої школи, з іншого – зміни в ставленні студентів до навчання, посилення ролі самоосвіти, саморозвитку кожного суб'єкта учіння, підвищення відповідальності тих, хто вчиться, за результати власної навчальної діяльності. Відповідні кроки до внесення змін у навчально-виховний процес уже зроблено: активно впроваджується кредитно-модульна система, започатковано нові підходи до вивчення іноземної мови, з'являються сучасні навчальні посібники, всі студенти вищих навчальних закладів мають доступ до Інтернет-ресурсів тощо. Водночас недостатньо розвинута самосвідомість українських студентів ускладнює перехід до імплементації євростандартів, оскільки

невирішеними залишаються питання щодо змін у ставленні студентів до процесу отримання знань, планування витрат часу на навчання, власного розвитку, підвищення відповідальності за результати учіння.

Аналіз існуючих в Україні методик навчання іноземних мов для спеціальних цілей показав, що на сьогоднішній день у робочих програмах не враховуються індивідуальні запити студентів. Часто самі студенти, обравши фах та вступивши до ВНЗ, не знають, де вони зможуть працювати після його закінчення, тому й не усвідомлюють, наскільки важливим буде для них знання іноземної мови. Питання самоосвіти та навчання впродовж усього життя порушуються і в Програмі з англійської мови для професійного спілкування, де підкреслено, що вивчення іноземної мови, особливо у європейському контексті, виходить далеко за межі обов'язкової освіти. Активне використання процедурних знань («навчитись учитися») є основою ефективного і самостійного вивчення мов упродовж усього життя після закінчення вищого навчального закладу. Тож набуття процедурних знань та навичок організації власної пізнавальної діяльності є важливою метою навчання в рамках нового підходу до оволодіння професійно спрямованою іноземною мовою.

За визначенням О. П. Мещанінова, теоретико-методологічною основою сталого розвитку університетської освіти є концептуальна модель з розширеною можливістю обрання схеми-маршруту для здійснення студентами власного вільного вибору гармонійного, професійного самодослідження, мотивації й саморозвитку ними своїх індивідуальних відмінностей, особливостей та неповторної цінності. Така модель є передумовою й основою організаційно-педагогічного супроводу гармонійної самореалізації як майбутнього фахівця, так і в цілому самої університетської системи освіти, виступає підсистемою підтримки прийняття рішень в умовах невизначеності, ба-

готоваріантності та високого ступеня відповідальності за власний особистий вибір [4, с. 16].

З огляду на європейську інтеграцію України в процесі навчання англійської мови слід переосмислити мету іншомовної підготовки випускника ВНЗ, звернути особливу увагу на формування додаткової мотивації до оволодіння англійською мовою як засобом міжнародного спілкування і послідовно втілювати у навчально-виховному процесі вищої школи принципи, що відображають:

- загальноєвропейські цінності: свободу, демократію, права людини в суспільстві;
- повагу до загальноєвропейських законодавчих актів про права людини;
- прагнення до збалансованості інтересів представників різних країн і народів Європи, до проведення спільних акцій, спрямованих на розв'язання екологічних, економічних, соціальних і політичних проблем сучасної Європи і світу;
- відкритість і толерантність до представників інших культур, готовність вивчати традиції і звичаї інших народів; відмову від упередженого ставлення до іноземців, готовність знайти взаєморозуміння [5].

Створення в 2005 році Програми з англійської мови для професійного спілкування наразі слугує підґрунтям для втілення євростандартів у навчальний процес вищої школи. Програму було розроблено за погодженням з Міністерством освіти і науки України у відповідь на розвиток міжнародних подій для задоволення мовних потреб студентів вищих навчальних закладів різних спеціальностей. Вона також спрямована на надання викладачам і студентам мовних еталонів згідно з рівнями, визначеними Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти (2001), та на забезпечення нормативної бази у розробці навчальних курсів та планів виклада-

чами англійської мови на факультетському рівні.

Програма АМПС як педагогічний та організаційний інструмент враховує сучасні тенденції у вивченні та викладанні мов і базується на таких принципах:

- інтернаціоналізм та плюрилінгвізм;
- демократія та рівні права;
- прозорість і гнучкість;
- варіативність;
- інтеграція.

Серед цілей Програми (практичної, освітньої, пізнавальної, розвиваючої) окремо виділено соціокультурну та соціальну мету. Соціокультурна мета передбачає досягнення широкого розуміння важливих і різнопланових міжнародних соціальних та культурних проблем для того, щоб діяти належним чином у культурному розмаїтті професійних та академічних ситуацій, у той час як досягнення соціальної мети має сприяти становленню критичного самоусвідомлення та вміння спілкуватись у постійно змінюваному міжнародному середовищі.

Аналіз змісту Програми АМПС свідчить, що він спрямований на формування професійної комунікативної компетенції, яка розглядається як мовна поведінка, що є специфічною для академічного і професійного спілкування. Мовна поведінка вимагає набуття як лінгвістичної (мовленнєвих умінь та мовних знань), так і прагматичної та соціокультурної компетенцій, необхідних для виконання завдань, пов'язаних з навчанням та роботою. Соціокультурна компетенція, як зазначено в Програмі, є «невід'ємною частиною її змісту і спрямована на розвиток розуміння й тлумачення різних аспектів культури і мовної поведінки у професійному середовищі. Вона сприяє розвитку вмінь, характерних для поведінки в різних культурних і професійних ситуаціях, та реагування на них» [10].

Програма АМПС стимулює самостійність студентів та усвідомлення

ними власних стилів навчання. Вона спрямована на розвиток загальних навичок критичного мислення, вирішення проблем, презентації ідей тощо. У такий спосіб вона допомагає розвивати мовну, прагматичну та міжкультурну компетенції студентів і їхню здатність до самостійного вивчення мов.

Як зазначається в Основних засадах розвитку вищої освіти України, значно сприяє мобільності молодих українців і вивчення європейських мов як в Україні, так і на різноманітних мовних курсах у європейських країнах. [2] Водночас, доступ наших громадян до національних грантів (стипендій), як і в багатьох інших європейських країнах, обмежений. Однією з найбільших перешкод для розвитку мобільності, що певною мірою негативно впливає на і динамічний розвиток, є фінансові й часто мовні проблеми та візова підтримка.

Відповідно до вимог Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти щодо рівнів володіння іноземною мовою студенти вищих навчальних закладів повинні «володіти уміннями вільно висловлюватися без суттєвої витрати часу на пошук адекватних мовних засобів у процесі досягнення ними соціальних, академічних і професійних цілей» [6, с. 24]. У контексті Рекомендацій Ради Європи студент розглядається як суб'єкт, який сам ставить собі мету навчання, а викладач вибирає для нього стратегію досягнення цієї мети. В Рекомендаціях підкреслюється, що мовні навички – це тільки база, інструментарій для досягнення позитивного результату на рівні комунікативних дій, і, наприклад, граматики чи лексики не повинні бути ізольованим від комунікативних цілей об'єктом викладання [6, с. 20]. Реалізація обраної стратегії досягнення мети вивчення мови кожним студентом можлива за умов кваліфікованого методичного супроводу з боку викладача іноземної мови, що значною мірою залежить від його компетентності та налаштованості на співпрацю.

Практика сьогодення свідчить, що освіта повинна орієнтуватися не лише на задоволення професійних потреб і корпоративних інтересів різних галузей народного господарства. Умови тиску жорсткого конкурентного ринку праці приводять до того, що навчальні заклади мають бути зорієнтовані на збереження людського капіталу суспільства і його ефективне використання, оскільки від людського капіталу і суб'єктивної самооцінки людини в конкретній ситуації на ринку праці залежить конкурентоспроможність людини як суб'єкта діяльності.

Завдання навчальних закладів щодо формування особистості майбутнього спеціаліста впливають із динаміки трансформації українського суспільства. Йдеться не просто про адаптацію до соціально-економічної ситуації в державі; необхідно випереджати її тенденції, формуючи кадровий корпус, орієнтуючись на кращі світові зразки. Змінюється зміст кваліфікації майбутнього фахівця у самій своїй суті: зростає роль соціально-психологічних і особистісних факторів та здатності людини до самоосвіти й саморозвитку, самоконтролю і самовдосконалення. Видозмінюється розуміння поняття освіченості, яка є не просто певною сумою знань. Вона включає в себе методологічну підготовку, комп'ютерну грамотність і певний рівень інформаційної культури.

Тому однією з головних проблем сучасної вищої освіти є розробка методів, здатних підтримувати в кожного студента прагнення до професійного самовизначення через діагностування професійно значущих якостей особистості, виконання різноманітних професійних проб, раціональну організацію і культуру проходження практики, оцінювання інформаційної забезпеченості та власної інтелектуальної підготовки для рішення практичних завдань визначеного рівня складності тощо.

Тож нові вимоги до підготовки фахівця вимагають і нових методів на-

навчання, серед яких наразі найбільш поширеними є інтерактивні методи, що передбачають певний порядок інформаційної взаємодії між суб'єктом навчального процесу і навчальним середовищем. За всієї різноманітності цих методів їх неодмінною умовою є наявність проблеми та робота над нею в групах, командах, бригадах, прийняття узгодженого рішення й діалог за підсумками роботи. Популярність таких методів не випадкова: сучасні способи виробництва в індустріально розвинених країнах передбачають співробітництво, групові зусилля працівників. Водночас інтерактивні методи навчання дозволяють кожному студентові проявити свої знання, певні якості особистості, риси характеру, розвинути навички усного ділового спілкування, зокрема подання й аргументацію власної точки зору. Тут відпрацьовується також такий важливий процес мислення як рефлексія, самоаналіз та самооцінка. При цьому позиція кожного студента в умовах роботи в групі витримує «пробу на міцність», коли вона стикається з іншими оцінками, іншими інтерпретаціями тієї ж ситуації. Зіткнення, взаємний аналіз незалежних точок зору може виявити силу і слабкість кожної з них, подолати їх обмеженість чи однобічність, створюючи в такий спосіб передумови для здійснення цілеспрямованого пошуку бажаного результату.

Сучасна університетська освіта має забезпечувати підготовку фахівця, здатного не тільки до репродуктивної професійної діяльності, а зорієнтованого на подальшу самоосвіту й саморозвиток, спроможного бути суб'єктом організації власної життєдіяльності. Ці складні завдання випускник університету зможе вирішувати лише за умови самоосвіти й самовиховання впродовж навчання в університеті, оскільки на час навчання у вищій школі припадає період найбільш інтенсивного розвитку інтелектуальних, моральних та фізичних можливостей молодій людині. Саме у студентському віці (17-23 роки)

внаслідок психологічних особливостей у молоді найбільш активно виявляється потреба у самовираженні, самоствердженні й самореалізації.

Традиційно під самоосвітою мають на увазі самостійну, цілеспрямовану систематичну роботу людини над розширенням власних загальних та професійних знань і усуненням недоліків, яка здійснюється з метою максимальної самореалізації та служіння суспільним інтересам.

Головними принципами самоосвіти і саморозвитку, на думку багатьох учених (Л. М. Гришин, В. А. Кан-Калик, В. О. Сухомлинський, Л. І. Рувинський та ін.), мають бути свідомість, активність і цілеспрямованість. Основними мотивами самоосвіти і саморозвитку, як свідчать дослідження вітчизняних учених (С. І. Голошпець, О. М. Сахань, І. В. Середа, О. Г. Харчев, Т. В. Хілько та ін.), виступають майбутня професійна діяльність та особисте життя.

Європейські стандарти навчання в університеті передбачають, що дві третини навчальної діяльності припадають на самостійну роботу студента: пошук, селекцію й обробку необхідної інформації, зіставлення різних точок зору на одну проблему та шляхи її вирішення, критичне осмислення викладеного матеріалу, вироблення власної думки щодо досліджуваної проблеми тощо. Цей принцип перекликається з європейською концепцією «навчання впродовж усього життя» (lifelong learning), оскільки лише сформувавши у студента позитивне ставлення до вивчення іноземної мови, віру у власні сили оволодіти нею та озброївши його навичками самостійного набуття знань із різних джерел, можна забезпечити подальший саморозвиток та самовдосконалення випускника вищої школи.

Серед розмаїття сучасних підходів до навчання іноземної мови (діяльно-комунікативний, компетентнісний, конструктивістський, контекстний та ін.) виділимо культурологічний підхід

як такий, що набуває найбільшого поширення в українських університетах.

Культурологічний підхід у навчанні іноземної мови сприяє перетворенню навчального матеріалу на особистісно-значущий для студентів. Він сприяє не стільки накопиченню знань, скільки вмінню використовувати ці знання в спілкуванні з представниками інших культур і в такий спосіб формує компетентного користувача. Компетентний користувач повинен бути озброєним знанням полікультурного спрямування для того, щоб вміло використовувати ці знання на практиці у культурологічному контексті.

Нова мовна політика та оволодіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування потребують інших підходів до методики викладання, удосконалення професійної та іншомовної комунікативної компетенції викладачів, розробки сучасних технологій навчання, оскільки наразі мовна освіта в Україні розглядається як полікультурний, полілінгвальний простір; провідні принципи її реалізації ґрунтуються на мовному й культурному плюралізмі.

Статус іноземної мови як важливого засобу міжкультурного спілкування забезпечується комунікативно

орієнтованим підходом до її вивчення. У цьому контексті слід зазначити, що навчання мови – це процес систематичного і послідовного передавання викладачем знань, формування вмінь і навичок у сфері іноземних мов, процес активного й усвідомленого засвоєння їх студентами, процес утворення та закріплення у студентів якостей, необхідних для подальшого професійного саморозвитку: стійке позитивне ставлення до вивчення іноземної мови, толерантність по відношенню до представників чужої мови та культури, віру у власні сили і здатність опанувати іноземну мову.

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити такі висновки: до основних передумов запровадження європейських освітніх стандартів у навчання англійської мови слід віднести:

- сталий розвиток системи вищої освіти в Україні;
- переосмислення мети вивчення іноземної мови у ВНЗ;
- розширення мобільності студентів та персоналу;
- реалізацію нової мовної політики, що передбачає оволодіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування;
- компетентність викладача англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про вищу освіту» (2984-111). – К.: АТ «Книга», 2002. – 67 с.
2. Основні засади розвитку вищої освіти України. – Частина 3. / За ред. С. М. Ніколаєнка. Упорядники: Степко М. Ф., Болюбаш Я. Я., Шинкарук В. Д., Грубінко В. В., Бабин І. І. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – 181 с.
3. Кремень В. Г. Вища освіта і наука – пріоритетні сфери розвитку суспільства у XXI столітті // Вища школа. – 2002. – № 4-5. – С. 3-33.
4. Мещанінов О. П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні: Монографія. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. – 460 с.
5. Першукова О. О. Переосмислити мету // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2004. – № 4. – С. 116-122.
6. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид-ня С. Ю. Ніколаєва // К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.

7. Корсак К. В. *Світова вища освіта. Порівняння і визнання закордонних кваліфікацій і дипломів: Монографія / За ред. Г. В. Щокіна.* – К.: МАУП – МКА, 1997. – 208 с.
8. *Культурологія: українська та зарубіжна культура: Навч. посіб. / За ред. М. М. Заковича.* – К.: Знання, 2004. – 567 с.
9. Козлакова Г. О. *Інформатизація навчального процесу – передумова інтеграції до європейського освітнього простору // Освіта.* – 21-28 липня 2004 р. – С. 2.
10. Козлакова Г. О., Копил Г. О. *Сучасні аспекти європейської політики вивчення іноземних мов в університетах // Вища освіта України.* – К.: Педагогічна преса, 2004. – Вип. 3. – С. 83-87.
11. Козлакова Г. О. *Інноваційні процеси у вищій технічній школі: інтеграція до європейського освітнього простору // Вища освіта України.* – К.: Ін-т вищої освіти АПН України. – № 3, 2005. – С. 36-39.
12. Ніколаєва С. Ю. *Сучасні тенденції мовної освіти в Україні // Мовна освіта: шлях до євроінтеграції: Тези доповідей / За ред. С. Ю. Ніколаєвої, К. І. Онищенко.* – К.: Ленвіт, 2005. – 290 с.
13. *Основні засади розвитку вищої освіти України.* – Частина 3 / За ред. С. М. Ніколаєнка. Упорядники: Степко М. Ф., Болюбащ Я. Я., Шинкарук В. Д., Грубінко В. В., Бабин І. І. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – 181 с.
14. Першукіна О. О. *Переосмислити мету // Іноземні мови в навчальних закладах.* – 2004. – № 4. – С. 116-122.
15. *Програма з англійської мови для професійного спілкування. Кількість авторів: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок та ін.* – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.